

TARİHİ KENTSEL MEKÂNLARDA GÖRSEL VE İŞİTSEL ALGININ DEĞERLENDİRİLMESİ: PALERMO ÖRNEĞİ

Rüya ARDIÇOĞLU
Fırat Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Türkiye
rardicoglu@firat.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-6417-2168>

<i>Atf</i>	Ardıçoğlu, R. (2024). Tarihi Kentsel Mekânlarda Görsel ve İşitsel Algının Değerlendirilmesi: Palermo Örneği. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 14 (1), 162-179.
------------	---

ÖZ

Görsel algı, mekânları tanımladığımız ilk algı türüdür. Mekânı oluşturan fiziksel elemanların bir araya geliş kurguları, biçim, ölçek, renk, doku gibi özellikleri söz konusu mekânın kullanıcısı üzerindeki görsel algısını belirlemektedir. Bireylerin çevre algılarında görsel algı ilk sırada gelmekte, işitsel algı ise onu takip eden ikincil önemdeki algılama türü olarak kabul edilmektedir. Görsel algıyla beraber işitsel algının değerlendirilmesi mekânsal algının bütüncül ifadesinde önem taşımaktadır. Özellikle tarihi kimliğe sahip kentsel mekânların taşıdıkları bu kimliklerin sürdürülmesi, kullanıcılar üzerinde bıraktıkları görsel ve işitsel algı kapsamında devam etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı; tarihi kentsel mekânların görsel ve işitsel özelliklerinin tanımlanması ve bu özelliklerin sahip oldukları tarihi çevre kimliğine (tarihi çevre algısı oluşturmaya) ne derece etkisi olduğunun tespit edilerek, bu alanlardaki düzenlemeler için tarihi kimliğin sürdürülmesine yönelik çıktılar elde edilmesidir. Bu kapsamda çalışmada, tarihi kentsel mekânlardaki görsel ve işitsel özelliklerin mekânı deneyimleyen kullanıcı tarafından tanımlanmasıyla beraber, tanımlanan bu özelliklerin 'tarihi çevre algısı' oluşturmadaki etkilerinin değerlendirilmesini sağlayacak, farklı tekniklerin birleştirilerek kullanıldığı bir yöntem denemesi yapılmıştır. Çalışmada Palermo kentindeki üç kent meydanı ele alınmış, bireysel bir deneyim ile bir yöntem denemesi planlanmıştır. Farklı tekniklerin birlikte kullanıldığı yöntem akışında ilk aşamada, seçilen tarihi mekânların öncelikle görsel ve işitsel özellikleri anlamsal farklılaşım tekniği kullanılarak, zıt sıfat çiftleri ile tanımlanmıştır. İkinci aşamadaysa; anlamsal farklılaşım tekniği ile alanın görsel ve işitsel karakterini tanımlamaya yönelik seçilen sıfatların, söz konusu alanın tarihi çevre kimliğine ne derece etkisi olduğu üçlü Likert ölçeğine göre derecelendirilmiştir. Üçüncü aşamada ise; işitsel algının ölçülmesine yönelik ses ölçümleri yapılmış ve ses türleri belirlenmiştir. Bu sayede işitsel algının belirlenmesine yönelik ilk aşamada anlamsal farklılaşım tekniği ile elde edilen bulguların, dozimetre cihazı ile yapılan ses ölçümleri ile karşılaştırılması hedeflenmiştir. Çalışma sonucunda, meydanlardaki görsel algı tanımlanmış, alanlardaki tarihi kimliği bozan veya destekleyen fiziksel öğeler, ses türleri ve gürültü düzeyleri saptanmıştır. Meydanların görsel algılarının tamamlayıcısı olan işitsel algının incelenen meydanlarda, özellikle kullanıcı hareketlerinde yönlendirici etki sağladığı görülmüştür. Çalışmada bireysel deneyim ile kurgulanıp uygulanan yöntemin tarihi mekânlarla ilişki çalışmalarda örneklem büyüklüğü değiştirilerek kullanılabilir bir yöntem olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mekânsal Algı, Kent Meydanı, Görsel Algı, İşitsel Peyzaj, Anlamsal Farklılaşım Tekniği.

EVALUATION OF VISUAL AND AUDITORY PERCEPTION IN HISTORICAL URBAN PLACES: THE CASE OF PALERMO

ABSTRACT

Visual perception is the primary sensation that we define the places. The combination of physical components of urban places and their features such as form, scale, color and texture change the visual perception of the users. Visual perception comes first in individuals' perceptions of the environment, and auditory perception is accepted as a secondary perception type that follows it. Therefore, the evaluation of auditory perception with visual perception is important for holistic expression of spatial perception. Especially the historical urban spaces continue within the scope of users' visual and auditory perceptions. Therefore, the purpose of the study is to analyze the visual and auditory features of historical urban spaces and to determine how these features affect their historical identity. In this way, it is aimed to obtain outputs for the sustainability of historical identity in these areas. In this context, in the study, a method was tried to be used by combining different techniques, which enable the visual and auditory features in historical urban spaces to be defined by the user who experiences the place, and to evaluate the effects of these defined features in generating the 'historical environment perception' is aimed. Hence, three urban squares in Palermo are handled. With a method trial with individual experience is planned. In the first stage of the method flow where different techniques are used together, firstly; the visual and auditory features of the selected historical places are defined with the opposite adjective pairs by using the semantic differentiation technique. The second stage is analyzing how to effect visual and auditory identity of the urban spaces to the historical identity with using triple Likert scale. In third stage, sound levels were measured and sound types were defined. In this way, it was aimed to compare the findings obtained with the semantic differentiation technique in the first stage and the sound measurements made with the dosimeter device. As a conclusion, the visual perception of the squares on users was defined. The physical elements, sound types and sound levels that distort or support the historical identity of the areas were determined. It has been observed that the auditory perception, which is the complement of the visual perceptions of the places, provides a directing effect, especially in user movements. It was concluded in the study that the method applied with individual experience is a method that can be used by changing the sample size in studies related to historical places.

Keywords: *Spatial Perception, Urban Square, Visual Perception, Soundscape, Semantic Differentiation Technique.*

GİRİŞ

Mekân tasarımı, bilim, sanat ve toplum üçgeninde ortaya çıkan bir üretimdir. Her mekânın üretimi görsel sanatlara, estetik değerlere, sanat akımlarına aynı zamanda sosyokültürel normlara ve bilimsel altyapıya dayanmaktadır. Mekân türleri arasında ise özellikle kentsel mekânlar bilim, sanat ve toplumsal olguların sentezlenerek üretildiği mekânlardır.

Kentsel mekân; belirli fiziksel öğelerin bir araya gelmesiyle oluşan, kullanıcıların günlük aktivitelerini ve çeşitli fonksiyonlarını gerçekleştirdiği tanımlı alanlardır (Akyıldız, 2020). Kentsel mekânlar; kent dokusunda dolulukları oluşturan binalar haricindeki alanlar olarak da tanımlanabilmektedir. Hasol (1999) da mekânı insanı çevreden belli bir düzeyde ayıran, içerisinde çeşitli aktivitelerin yapılmasına olanak sağlayan boşluk olarak tanımlamaktadır. Eldem (1991) mekânı, doğal ve yapay boşluklardan oluşan, bireylerin yaşamsal çevresi olarak adlandırmaktadır. Ayrıca bu yaşamsal çevrenin farklı ölçeklerde ve birbirleriyle bağlantılı geliştiğini belirtmektedir. Kentsel mekânların tanımları ve fiziksel kurguları çağlara, toplumlara, kültürlere göre farklılaşmaktadır. Doğu toplumlarında ve Anadolu Türk yerleşimlerinde kentsel mekân, sahip olduğu fiziksel yapı ile birlikte insan ve işlev odaklı şekillenen, yaşayan bir olgudur. Akyıldız (2022) de, doğu toplumlarının ve Anadolu yerleşkelerinin toplumsal ve işlevsel yapı temelinde geliştiğini belirtmektedir. Diğer yandan batı toplumlarında ise Kaya (2014) mekânın, içinde belirli işlevlerin yer aldığı, sabit, değişmez, belirli bir hacmi ve mekân sınırları olan bir

boşluk olarak algılandığını belirtmektedir. Bu bağlamda özellikle batı toplumlarında kentsel mekân çoğunlukla geometrik bir boş alan olarak algılanmaktadır.

Kürkçüoğlu ve Ocakçı (2015) de, kentsel mekânı; kullanıcıların içinde hareket edebildikleri, sokak, cadde gibi doğrusal olan ya da meydan, park alanları gibi geometrik ve tanımlı boşluklardan oluşan bir ağ sistemi olarak tanımlamaktadır. Diğer yandan, tanımlı bir boşluk olmaktan farklı olarak kentsel mekân hem somut hem de soyut anlamları ve sınırlılıkları olabilen bir olgudur. Kentsel mekân, yalnızca üç boyutta fiziksel bir yapıyı çevre ile sınırlı olmayan, temelde belirli bir biçimsel karaktere sahip olan, kullanıcıların çeşitli anlamlar ve duygular yüklediği, farklı algısal kodlar ürettiği hem somut hem de soyut yerlerdir. Dolayısıyla kentsel mekânlar toplumsal özelliklerin mekânsal oluşmalara yansıdığı ve karşılıklı olarak birbirinden etkilenen olgulardır. Işık (1994) de, mekânın sosyal ilişkilerle birbirini üreten karşılıklı ilişkisi olduğunu belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle, kentsel mekânlar toplumsal belleğin fiziksel olarak üretildiği alanlar olarak da tanımlanmaktadır. Tarihsel süreçte çeşitli olayların yaşandığı ve çeşitli deneyimlerin edinildiği yerlerdir (Ringas vd., 2011).

Her kentsel mekân kullanıcılarında farklı algılayış ve çağrışımlara neden olmaktadır. Algı; çevremizden aldığımız her türlü verinin duyarlarımız aracılığıyla, bilişsel bir süreçle okunması olarak ifade edilebilmektedir. Duyu; duyu organlarının ilettiği işlenmemiş bilgiyken, algı; bu verilerin işlenmesi ve gruplanması olarak tanımlanmaktadır (Cüceloğlu, 1991). Algılama; en temel tanımıyla bireylerin çevreden bilgi alma süreci olarak tanımlanmaktadır (Kürkçüoğlu, 2009). Bir seçicilik ve gruplama biçimi olan algılama kavramı Gestalt ilkeleri ile de açıklanabilir. Özellikle görsel algımızı oluşturan fiziksel dokuya dair algımız yakınlık, benzerlik, tamamlama, devamlılık, bölge ve simetri gibi ilkeler çerçevesinde zihinde tanımlanmaktadır (Lang, 1987, Erkan, 2002).

Bir mekânın tanımlanmasında ve algılanışında en kolay algılanan kısım o mekânın fiziksel özellikleridir. Dolayısıyla mekân algısını oluşturan ilk ve en önemli değişken görsel algımız ve görsel algımızı belirleyen fiziksel özelliklerdir. Mekânları oluşturan fiziksel bileşenler her mekânda benzer öğeler olsa da bu öğelerin bir araya geliş kurguları, biçim, ölçek, renk, doku gibi özellikleri söz konusu mekânın kullanıcıları üzerindeki görsel algısını değiştirmektedir. Semiz ve Yurttaş (2018) de, bu alanlarda kullanılan öğelerin düzenleniş biçimlerinin, bu öğelerin ölçek, renk, doku, form gibi özelliklerinin o mekânın kimlik ve imajını oluşturduğunu belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle bu özellikler söz konusu mekânın görsel algısını belirlemektedir.

Trancik (1986) da kentsel dokuyu oluşturan mekânsal öğeleri temelde iki ana başlıkta toplamaktadır. Bunları; kentsel doluluklar ve kentsel boşluklar olarak belirtmektedir. Kentsel doluluklar olarak; kentteki binalar, yapı adaları ifade edilmekte, kentsel boşluklar olarak ise; cadde ve sokaklar, meydanlar, parklar ve promenatlar gibi açık alanlar tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, kentsel mekânları oluşturan doluluk ve boşlukların biçim, ölçek, renk, doku gibi özellikleri mekânsal algının belirleyicisi olan öğelerdir. Bir kentsel mekânı oluşturan tüm doluluk ve boşluk elemanlarının özellikleri, kullanıcı algısını şekillendiren etkenlerdir. Bir kentsel mekânı oluşturan ya da bir meydanı tanımlayan tüm doluluk ve boşluk elemanlarının özellikleri, kullanıcı algısını şekillendiren etkenlerdir. Akman (2020), kent meydanlarının estetik biçimlenişlerine ve tasarımlarına ilişkin konuların mimarlık disiplinlerinde bir çalışma alanı olduğunu belirtmektedir.

Bir biçim, doku veya renk bireylerin zihninde bir anlam ve algı oluşturabilir. Görsel algımızı belirleyen başlıklardan biçim; nesnelerin dış formu, şekli olarak tanımlanmaktadır. Kentsel mekânlar iç mekânlar gibi kapalı türdeki mekânlar olmasa da, bu alanların da 'mekân' özelliği taşıyabilmesi ve tanımlı alanlar sayılabilmesi için belirli elemanlar ile sınırlandırılmış, tanımlanmış olması gerekmektedir. Krier (1979), kentsel açık alanların temelde üç geometrik form olan üçgen, daire ve dörtgenin deformasyonu, açılarının değişimi gibi farklılıklar ile oluşturduğunu belirtmektedir. Kentsel mekânın değişen biçimi ise alanın oluşturduğu mekân algısını değiştiren en temel ölçütlerin başında gelmektedir. Mekânların uzunluk ve genişlikleri de mekân algısını ve kullanıcı hareket ve tercihlerini etkileyen değişkenlerden

biridir. Mekânların uzunluk ve genişlik oranlarına göre bir mekân doğrusal, akıcı ve hareketli bir yönelim ve algı sağlarken, bir diğeri toplanma etkisi veren, durağan ve sakin olarak algılanabilir.

Renk ise görsel çevre algımızın bir diğeri değişkenidir. Manav (2015), rengin bireylerde uyandırdığı çağrışımların mekân algısındaki değerlendirme ölçütlerini etkilediğini belirtmektedir. Aydın (2001), kullanıcıların çevrelerinde renk algılamasını fiziksel, fizyolojik ve psikolojik olguların hepsinin bağlantılı şekilde ortaya çıkmasıyla olduğunu belirtmektedir. Doku ise, mekânların hem görsel hem de dokunsal karakterine büyük oranda etki eden bir başlıktır. Gezer (2007) dokunun; mekân – yüzey - malzeme üçlüsünü karakterize etmekte olduğunu ve bu durumunun kullanıcılarda hem görme hem de dokunma duygularını etkilediğini belirtmektedir. Özellikle mekân algısında doku; bir mekânın görsel algısını önemli ölçüde değiştirebilmektedir. Bir mekândaki farklı malzeme ve doku kullanımları ile kullanıcı algısı değiştirilebilmektedir. Porter (1979), doku özelliklerine göre mekânsal algıda sıcak ya da soğuk etkiler oluşturabileceği çeşitli çalışmaların elde edildiğini ve düz dokulu yüzeylerin soğuk, pürüzlü yüzeylerin ise sıcak algı oluşturduklarını belirtmektedir.

Mekân algısında, söz konusu mekânın okunabilirliği bireylerin mekâna ilişkin algısını ve mekân tanımını değiştiren bir ölçüttür. Lynch (1960)'in *'okunabilirlik'* ya da *'algılanabilirlik'* olarak tanımladığı kavram, bir mekândaki kullanıcının söz konusu mekândaki fiziksel öğeleri tanımlayabilmesi, imgelemesi ve onlar aracılığıyla yön bulabilmesi durumuna işaret etmektedir. Dolayısıyla mekânların oluşturdukları algı, okunabilir olma durumuyla da doğrudan ilişkilidir. Kullanıcılar tarafından fiziksel öğelerin yeteri kadar tanımlanamadığı ve kavranamadığı fiziksel biçimlenişler bireylerde karmaşık, belirsiz, güvensiz, düzensiz bir mekân algısına neden olabilmekteyken, mekânın kolaylıkla tanımlandığı ve yön bulmanın çeşitli öğeler ve imgeler ile kolaylaştığı mekânlarda ortaya çıkan mekân algısı birebirinden farklı olmaktadır. Bu durum, mekânın *'pozitif mekân'* ya da *'negatif mekân'* olarak tanımlanmasına neden olmaktadır. Kullanıcıların mekânın her noktasını algılayabildikleri, belirgin bir forma ve iç bükeyliğe sahip alanlar pozitif mekân, kullanıcıların her yerden mekânı algılayamadığı, biçimsiz ve dışbükey mekânlar ise negatif mekân olarak tanımlanmaktadır. Sitte (1945) de, iyi tasarlanmış bir kentsel mekânın belirli bir kapalılık derecesinde ve mekân tanımı için belirli ölçüde çevrenlenmiş olması gerektiğini belirtmektedir. Böylelikle, mekânın okunabilirliği ve algılanabilirlik düzeyi artmaktadır.

İnceoğlu (2010), algıyı duyularımız ile varlığı anlaşılan nesnelerin belirli bir sistem içinde anlamlandırılması olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda mekân algısı ağırlıklı olarak görsel algımızla ifade edilse de işitsel ve dokunsal algılarımıza yönelik türler de mekân algısını oluşturan etkenlerdir. Özçevik ve Yüksel Can (2013), bireylerin çevre algılarında görsel algının %90 oranında en başta geldiğini, işitsel algının ise onu takip eden ikincil önemdeki algılama olduğunu belirtmektedir. Hall (1966) ise, benzer şekilde görsel algının ilk sırada geldiğini, onu ikinci olarak işitsel algının takip ettiğini belirtmektedir. Diğer duyularımızın ise daha ardıl kaldığını ifade etmektedir. Dolayısıyla görsel algı ile beraber işitsel algının değerlendirilmesi mekânsal algının bütüncül ifadesinde önem taşımaktadır. Kentsel mekânların işitsel özellikleri *'işitsel peyzaj'* kavramıyla tanımlanmaktadır. İşitsel peyzaj veya mekânın işitsel özellikleri gürültü düzeyi ve ses türleri olarak temelde iki başlıkta ele alınmaktadır. Söz konusu mekânın gürültü düzeyi ve ses türleri mekânın görsel algısını değiştirici ya da tamamlayıcı özelliğe sahip olabilmektedir. Gürültü düzeyiyle beraber alandaki sembol sesler, alanın görsel algısıyla ve kimliğiyle bütünleşen sesler veya bu kimlik ve algıyı bozan seslerin tespit edilmesi önem taşımaktadır. Nishimura ve Hiramatsu (2009), çevremizdeki hangi seslerin korunması gerektiği, hangilerinin ise o ortamdan uzaklaştırılması gerektiğinin önemli olduğunu belirtmektedir. Akın ve Özçevik (2023) de, ses türlerinin algısal olarak nasıl değerlendirildiğine ilişkin yapılan çalışmaların mekânın kimliği ile de ilişkili olduğunu, bu seslerin gürültü düzeylerinin söz konusu mekânda kabul edilebilir düzeyin üzerinde çıktığı durumlarda dahi o yerin kimliği ile özdeşleşmiş sembol sesler olabileceğini belirtmektedir.

İşitsel peyzaj yaklaşımında, fiziksel çevre ve kullanıcı arasındaki ilişki çok boyutlu olarak değerlendirilmektedir. Bir mekânın işitsel kimliğini tanımlayan '*işitsel peyzaj*' kavramı ilk kez Schafer tarafından kullanılmıştır. Schafer (1969), pek çok ses kaynağından ortaya çıkan işitsel karakterin söz konusu mekânın işitsel yönünün kullanıcılar tarafından tanımlanabilmesi için ortaya koyulan bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle görsel peyzaj anlamına gelen '*landscape*' kavramının işitsel karşılığı olarak '*soundscape*' kavramı olan '*işitsel peyzaj*' ifadesi kullanılmaktadır. Bu kapsamda kentsel mekânlarda işitsel peyzajın değerlendirilmesi ile birlikte, görsel peyzajı oluşturan yapı ve doğal çevrenin bütüncül algısı ortaya çıkartılabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, görsel algımızı şekillendiren mekânsal öğeler ile birlikte mekân algısının tamamlayıcı parçasını oluşturan işitsel kimliğin de değerlendirilmesi, mekânsal algının bütüncül yaklaşımla ifade edilmesinde önem taşımaktadır.

Kentsel mekânlar sınırları binalarla veya farklı fiziksel elemanlar ile tanımlanan açık ya da yarı açık mekânlar olabileceği gibi, fiziksel olarak mekân sınırları net olmayan alanlar olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Fiziksel sınırların net olmadığı kentsel mekânlarda ise kullanıcıların mekân algısı görsel elemanlar dışındaki uyaranlar, kullanıcıların deneyim ve bilgileri gibi farklı etkenler çerçevesinde şekillenilmektedir. Bu kapsamda özellikle mekânların işitsel karakterleri kullanıcılarda oluşan mekânsal algının biçimlenmesinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda kentsel mekânlardaki kullanıcıların görsel ve işitsel olarak algıladığı uyarıcı etkenler mekân kullanıcılarının hareket ve kararlarını, yönelimlerini etkilemektedir. Gehl (1987), algıladığımız mekânların sınırlarını tanımlayan ve diğer duylara göre daha etkin olan görme duyumuzun, kullanıcı eylemlerini farklı şekillerde yönlendirebildiğini belirtmektedir. Görme duyumuz ile birlikte işitsel duyumuz da mekân içindeki kullanıcı tercih ve hareketlerinde yönlendirici etki taşımaktadır.

Özellikle tarihi kimliğe sahip kentsel mekânların taşıdıkları bu kimliklerin sürdürülmesi, kullanıcılar üzerinde bıraktıkları görsel ve işitsel algı kapsamında devam etmektedir. Tiesdell vd. (1996), günümüzde tarihi çevrelerde yapılan düzenlemelerde temel yaklaşımın değişimi doğru yönetmek olduğunu belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle, tarihi çevrelerde yapılması gereken düzenlemelerde bu alanların sürdürülmesinde, yapılan güncel müdahalelerin ve düzenlemelerin mevcut dokuya ve kimliğe uyumlu olduğu, tarihi kimliğe olumlu katkı sunduğu biçimsel ve işitsel özelliklerde yapılması gerekmektedir.

Mekânsal algı çalışmalarında çoğunlukla mekânın fiziksel veya işitsel özelliklerinin mekânı deneyimleyen kullanıcıda oluşturduğu duygu durum, yönelme tercihi vb. konular arasında ilişki saptanmaktadır. Ancak, fiziksel özelliklerin tarihi çevre algısı oluşturmada ne derece rol oynadıkları daha özel bir araştırma konusunu ve farklı bir yöntem yaklaşımının ihtiyacını oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışmanın çıkış noktası, kentsel mekânlardaki fiziksel ve işitsel özelliklerin kullanıcı algısındaki karşılığının genel mekânsal tanımıyla beraber, özel olarak belirli bir kimliği ne derece yansıttığının ölçülmesine yönelik gereklilikten oluşturulmuştur. Bu kapsamda çalışmada, tarihi kentsel mekânlardaki görsel ve işitsel özelliklerin mekânı deneyimleyen kullanıcı tarafından tanımlanmasıyla beraber, tanımlanan bu özelliklerin '*tarihi çevre algısı*' oluşturmadaki etkilerinin değerlendirilmesini sağlayacak, farklı tekniklerin birleştirilerek kullanıldığı bir yöntem denemesi yapılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı; tarihi kentsel mekânların görsel ve işitsel özelliklerinin tanımlanması ve bu özelliklerin sahip oldukları tarihi çevre kimliğine (tarihi çevre algısı oluşturmaya) ne derece etkisi olduğunun tespit edilerek, bu alanlardaki düzenlemeler için tarihi kimliğin sürdürülmesine yönelik çıktılar elde edilmesidir.

Çalışmada Palermo kentindeki üç kent meydanı ele alınmıştır. Bu alanlar kentin tarihi merkezinde, aynı bölgede yer almaları ve kentin en eski kentsel açık alanları olmaları sebebiyle seçilmiştir. Bu alanlarda bireysel bir deneyim ile bir yöntem denemesi yapılmıştır. Yapılan yöntem denemesinde, seçilen tarihi mekânların öncelikle görsel ve işitsel özellikleri anlamsal farklılaşım tekniği kullanılarak zıt sıfat çiftleri ile tanımlanmıştır. İkinci aşamada ise kentsel mekândaki görsel ve işitsel kimliğin o alanın tarihi kimliğine ne derece katkı yaptığı ya da taşıdığı tarihi kimlikle ne düzeyde örtüştüğü üçlü Likert ölçeğine

göre derecelendirilmiştir. Ayrıca işitsel algının ölçülmesine yönelik ses ölçümleri dozimetre cihazı ile yapılmıştır. Bu teknikler kullanılarak çalışmada hem alanın mekânsal algısının ölçülmesi hem de taşıdığı tarihi kimliğin ne ölçüde yansıdığına fiziksel ve işitsel doku üzerinden ölçülmesi hedeflenmektedir. Bu tür bir çalışma ile tarihi mekânların koruma ve kullanım yaklaşımlarına, bu alanlarda yapılacak olan düzenlemelere fikir verebilmesi hedeflenmektedir.

MATERYAL

Çalışmanın ana materyali Palermo kentindeki üç tarihi kent meydanıdır. Harita, fotoğraf, literatür kaynakları ve ses ölçüm cihazı olan dozimetre kullanılan diğer materyallerdir. Çalışmanın ana materyali olan Palermo kenti, İtalya'ya bağlı Sicilya Bölgesi'nde yer alan en büyük kenttir. Kentin nüfusu 2023 verilerine göre 849.687'dir (World Population Review, t.y.). Kentin tarihi milattan öncesine dayanmakta ve farklı kültürlerle ev sahipliği yapmaktadır. Bir liman kenti olan Palermo, 8. yüzyılda Fenikeliler tarafından kurulmuştur. Liman kenti olma özelliğinden dolayı tarih boyunca önemli bir yerleşim noktası kabul edilmiş ve farklı kültürler tarafından kontrol edilmiştir. 8. yüzyılda kentin bir liman şehri olarak kurulmasını takiben Sicilya Bölgesi tarihte, Yunan, Roma, Arap, Norman, Alman ve İspanyol hâkimiyetlerinde olmuş ve bu kültürlerden oldukça etkilenmiştir. 831 yılında Arap hâkimiyetine girmiştir. 1072 yılına kadar Arap hâkimiyetinde kalmış, bu tarihten itibaren Norman Krallığı kontrolünde olmuştur. 1194 yılında ise Alman hanedanlığına, sonrasında ise çeşitli Avrupa hanedanlıkları kontrolünde olmuştur. Ayrıca Palermo kenti, II. Dünya Savaşı'nda bombalanan ve tahrip edilen kentler arasındadır (Britannica, t.y.). Bu durum kentin sosyo-kültürel ve mimari özellikleri açısından çok çeşitli olmasını sağlamıştır. Kentte İslam, Norman ve Bizans mimarilerinin izleri yoğun olarak görülmektedir.

Seçilen çalışma alanları Palermo tarihi kent merkezinde yer alan üç farklı kent meydanıdır. Bu alanlar; Piazza Bellini, Piazza Pretoria ve Palermo Katedrali önündeki meydanıdır (Şekil 1). Piazza Bellini, kentin tarihi bölgesindeki en önemli akslardan biri olan Via Roma'ya paraleldir. Meydanda UNESCO Dünya Kültür Miras'ında yer alan, tarihi 12. yüzyıla dayanan Martorana ve San Cataldo Kiliseleri ve barok dönem eseri Santa Caterina Kilisesi yer almaktadır. Ayrıca Piazza Pretoria'ya ince bir aks ile bağlanmakta, iki farklı açık alan olarak yan yana çalışmaktadır.

Şekil 1. Çalışma alan sınırları (Google Map, 2023)

Piazza Pretoria ise, tarihi kent merkezinin en önemli akslarının kesişim noktası olan Quattro Canti'nin köşesinde, Piazza Bellini'nin ve Via Maqueda caddesinin arasında yer almaktadır. Bu meydanın en önemli imgeleri çeşme ve saray binasıdır (Şekil 2). Palazzo Pretorio'nun 1463'te yapımına başlandığı (Di Pasquale, 2014), meydandaki anıtsal çeşmenin ise 16. yüzyılda eklendiği bilinmektedir. Palermo Katedrali'nin bulunduğu meydan ise tarihi dokudaki en önemli akslardan biri olan doğu ucu Quattro Canti'de Piazza Pretoria'ya bağlanan Vittorio Emanuele Caddesi üzerindedir. Katedral 12. yüzyılda inşa edilmiş, 15 ve 16. yüzyıllarda eklemeler yapılarak genişletilmiştir. Aykılıç (2015), özellikle ortaçağ

yerleşimlerinde kiliselerin yerleşim merkezinin en önemli ögesi konumunda olduğunu ve kentin merkezindeki meydanların çevrelerinde dini yapı ve yönetim birimlerinin bulunduğunu belirtmektedir. Orta çağ döneminde kent planları çoğunlukla organik formda gelişim gösterirken, meydanlar gibi kentsel açık alanlarda amorf formlar görülebilmektedir. Rönesans döneminde ise hem kent planlarında hem de meydan gibi kamusal açık alanların tasarım özelliklerinde düzen, simetri ve geometrik biçimlerin kullanımı sıklıkla görülmektedir.

Şekil 2. Çalışma alanları (Yazar arşivi, 2023)

Çalışma alanlarının yer aldığı kentin tarihi merkezinin plan yaklaşımı incelendiğinde, tarihi çekirdeğin plan kurgusunun tarihsel süreçten günümüze büyük ölçüde benzer nitelikte olduğu görülmektedir. Şekil 3, çalışma alanlarının da içinde yer aldığı, kentin tarihi çekirdeğinin 19. yılına ait planıdır. Haritada kentin tarihi çekirdeği olan, çalışma alanlarının da içinde yer aldığı bölgenin planı bulunmaktadır. Tarihi merkezin plan yapısında kuzeybatı – güneydoğu ve kuzeydoğu – güneybatı istikametlerinde iki ana cadde görülmektedir. Bu caddeler günümüzde de alanda var olan ve seçilen çalışma alanlarıyla etkileşimde olan Via Maqueda ve Vittorio Emanuele caddeleridir. Şekil 3'teki haritada güneybatı – kuzeydoğu aksındaki ana cadde üzerinde 3 numara ile belirtilen yer çalışma alanlarından Palermo Katedrali ve meydanıdır. İki ana caddenin kesişim noktasının güneydoğusundaki yer ise seçilen diğer çalışma alanları olan Piazza Bellini ve Piazza Pretoria'dır.

Kuzey güney ve doğu batı akslarında yer alan, bu iki doğrusal ana cadde dışında tarihi çekirdeğin yol dokuları ve yapı adası desenleri çoğunlukla geometrik olmayan, organik formdadır. Doğrusal formda olan ve tarihi kent merkezinin ana yolları olan kuzey - güney ve doğu - batı aksındaki ana yollar Roma kent planlamasının en temel öğeleridir. Bu nedenle bu caddelerin kentin Roma hâkimiyetindeki dönemlerinde kullanılan ve günümüze kadar varlığını sürdüren alandaki iki ana cadde olduğu tahmin edilmektedir. Yalnızca tarihi çekirdeğin kuzey kısımlarında ızgara plan şeması görülmektedir. Çalışma alanlarının da olduğu ana merkezde ise doğrusal iki ana cadde dışındaki yol dokusu organik formda gelişmiştir. Yol dokusu formu beraberinde bu bölgede organik yapı adalarını ve çoğunlukla geometrik olmayan kentsel açık alanlar da ortaya çıkartmaktadır. Fakat binaların parsel ve yapı adaları içindeki konumlanışına göre geometrik formda kentsel boşluklar geçmişte de günümüzde de bulunmaktadır.

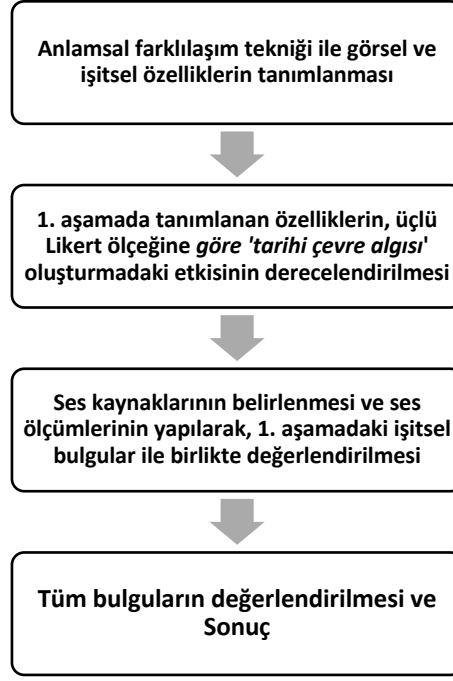

Şekil 3. Palermo 19. yüzyıl haritası (Anonim, t.y.)

YÖNTEM

Çalışmada bireysel bir deneyim ile bir yöntem denemesi planlanmıştır. Bu kapsamda Şekil 4'te belirtilen yöntem akış şemasına göre yöntem kurgusu oluşturulmuş, bu şemaya göre adımlar izlenmiş ve elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

Şekil 4. Yöntem akış şeması

İlk aşamada; seçilen tarihi mekânların bireysel deneyim ile öncelikle görsel ve işitsel özellikleri anlamsal farklılaşım tekniği kullanılarak zıt sıfat çiftleri ile tanımlanmıştır. Anlamsal farklılaşım tekniği; nitel verilerin ve yargıların ölçülebilir hale getirilmesinde kullanılan bir tekniktir. Bu yöntemde, değerlendirilecek olan konuya dair zıt kutuplu cevaplar arasından yanıtlar verilmekte ve bu yanıtların derecelendirilmesiyle görsel algıya ilişkin nitel veriler ölçülebilir duruma gelmektedir. Bu yöntem; bireylerin çevre ve estetik algılarının değerlendirilmesinde sıklıkla tercih edilen bir tekniktir. Herhangi bir somut nesnenin, bir kavramın zihindeki çağrışımını, algısını ölçmeyi sağlamaktadır. Kurdoğlu ve Üstün Topal (2017), anlamsal farklılaşım tekniğinin bireylerin çevreleriyle aralarındaki etkileşimi ölçen, çevresel ve öznel tepkileri analiz etmede tercih edilen önemli bir yöntem olduğunu belirtmektedir. Acking ve Küller (1972) de, bu tekniğin mekânların görsel yönde değerlendirilmesinde kullanılan bir teknik olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bireylerin ve grupların öznel algılarının ölçülmesini sağlayan bir yöntem olduğunu vurgulamaktadır. Bu yöntem için zıt sıfat çiftlerinin bir mekânı, ögeyi ya da kavramı değerlendirmesi temel alınmaktadır. Söz konusu mekân, öge ya da kavram seçilen zıt sıfatlar arasında derecelendirme yapılarak, bireyler üzerinde oluşturduğu algının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada üç tarihi kent meydanının görsel algısının belirlenmesi için bu mekânların tanımlanmasına yönelik sıfat çiftleri belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Sıfat çiftleri

SIFAT ÇİFTLERİ	SIFAT ÇİFTLERİ
Büyük / Anıtsal - Küçük	Pürüzlü - Düz
Sade - Karmaşık	Yönlendirici - Etkisiz
Özgün - Sıradan	Yeşil - Çorak
Simetrik - Asimetrik	Renkli - Renk etkisiz
Düz / Doğrusal - Eğrisel / Organik	Gürültülü - Sessiz
Dar - Geniş	Rahatlatıcı - Rahatsız edici
Geometrik - Amorf	Güvenli - Tedirgin edici
Pozitif (mekân)	Negatif (mekân)

Bu doğrultuda kentsel mekânda görsel algımızı oluşturan biçim, ölçek, renk ve doku niteliklerini tanımlayacak, aynı zamanda bu niteliklerin çevre hissi ve yönlendirmedeki etkisini tanımlayacak sıfat çiftleri seçilmiştir. Ayrıca alanın görsel algısıyla birlikte işitsel kimliği de değerlendirildiğinden aynı teknikle işitsel algıya yönelik sıfat çiftleri de kullanılmıştır.

İkinci aşamada; anlamsal farklılaşım tekniği ile alanın görsel ve işitsel karakterini tanımlamaya yönelik seçilen sıfatların, söz konusu alanın tarihi çevre kimliğine ne derece etkisi olduğu üçlü Likert ölçeğine göre derecelendirilmiştir. Likert ölçeğindeki değerlendirmeye göre seçilen sıfat için;

- 1: tarihi çevre kimliğine olumlu veya olumsuz hiçbir etkisi yoktur,
- 2: tarihi kimliği kısmen güçlendirmektedir,
- 3: tarihi çevre kimliğini güçlendirmektedir anlamına gelmektedir.

Üçüncü aşamada ise; çalışma alanlarında dozimetre cihazı ile farklı günlerde ve saatlerde yapılan gürültü ölçümleri ve ses kaynaklarının belirlenmesi, işitsel algının ve işitsel özelliklerin mekânsal algıya ve tarihi kimliğe etkisinin incelenmesinde kullanılan diğer bir aşamadır. Bu sayede işitsel algının belirlenmesine yönelik ilk aşamada anlamsal farklılaşım tekniği ile elde edilen bulguların, dozimetre cihazı ile yapılan ses ölçümleri ile karşılaştırılması hedeflenmiştir.

Anlamsal farklılaşım tekniğiyle birlikte işitsel algıya yönelik değerlendirme, çalışma alanlarında 2023 Mayıs ayında hafta içi ve hafta sonu olmak üzere farklı günlerde ve 10.00, 14.00 ve 18.00 olarak farklı saatlerde dozimetre cihazıyla yapılan gürültü ölçümleri ve ortamlardaki ses kaynaklarının tespit edilmesi ile yapılmıştır. Elde edilen gürültü ölçümlerinin değerlendirilmesi ise gürültü yönetmeliği ve literatür kaynaklarından elde edilen değerler baz alınarak yapılmıştır. Çalışmada kullanılan ses düzeyi birimi dB(A)'dır. dB(A); *'insan işitme sisteminin düşük şiddetteki seslere karşı en çok hassas olduğu orta ve yüksek frekanslara daha fazla ağırlık veren, A ağırlıklı ses seviyesi olarak tabir edilen ve gürültünün etkilenim değerlendirilmesi ve kontrolünde yaygın olarak kullanılan bir ses seviyesi ölçütünü'* ifade etmektedir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2010).

İnsan kulağı 0 ila 140 dB(A) aralığındaki sesleri duyabilmektedir. Bu aralıktaki ses düzeyleri değerlendirildiğinde ise, çevresel ses düzeyinin 60 dB(A) üzerine çıkması ortamın kısmen gürültülü ancak belirli bir süre bireylerin maruz kalabileceği ölçüde olduğunu, 65 dB(A) ve üzerinin ise bireylerin maruz kalma süresinin kısalmaya başlayacağı ve ortamın gürültülü sayılacağı şeklinde değerlendirilmektedir (AÜ, 2023). Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği'ne göre ise, 55 ve altı dB(A) değeri rahatsız edici değildir, 55 – 64 dB(A) aralığındaki değerler ise tolere edilebilir ve kontrol edilebilir düzeydedir. 65 – 74 dB(A) arası değerler ise gürültü kontrolü gerektiren ve ortamın gürültülü kabul edildiği aralıklardır (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2010).

BULGULAR

Anlamsal farklılaşım tekniği ile yapılan görsel ve işitsel algıya yönelik bulgular her alan için ayrı ayrı tablolarda ifade edilmiştir. Çalışma alanlarının işitsel kimliğine yönelik ses kaynaklarının belirlenmesi ve dozimetre cihazı ile alanlarda hafta içi ve hafta sonu farklı günlerde ve saatlerde yapılan gürültü düzeyi ölçümleri ise çalışılan tarihi kentsel mekânların işitsel kimliklerinin değerlendirilmesinde elde edilen diğer bulgulardır. İlk olarak Piazza Bellini için alanda anlamsal farklılaşım tekniği ile yapılan görsel ve işitsel algıya yönelik değerlendirme sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Aynı tabloda alanın görsel ve işitsel özelliklerini tanımlamak için seçilen sıfatların tarihi çevre kimliğine etki dereceleri de yer almaktadır.

Tablo 2. Piazza Bellini

SIFAT	Tarihi çevre kimliğine etkisi							SIFAT
	3	2	1	0	1	2	3	
Büyük / Anıtsal	x							Küçük
Sade			x					Karmaşık
Özgün	x							Sıradan
Simetrik					x			Asimetrik
Düz / Doğrusal		x						Eğrisel / Organik
Dar		x						Geniş
Geometrik						x		Amorf
Güvenli		x						Tedirgin edici
Pürüzlü					x			Düz
Yönlendirici					x			Etkisiz
Yeşil					x			Çorak
Renkli						x		Renk etkisiz
Pozitif						x		Negatif
İŞİTSEL ALGI								
Gürültülü					x			Sessiz
Yönlendirici			x					Etkisiz
Rahatlatıcı				x				Rahatsız edici

Bu kapsamda, Piazza Bellini görsel algıda anıtsal ölçekli, sade, özgün, asimetrik hem doğrusal hem de amorf biçimlenişlere sahip, dar, düz ve renksiz olarak tanımlanmıştır. Bu sıfatlar ile tanımlanan alanda bulunan yapılar, özgün ve tarihi yapılar olup hepsi anıtsal ölçeklidir. Yapıların anıtsal ölçekli oluşunun yanı sıra meydan alanının dar ve amorf formda oluşu, meydanın olduğundan küçük algılanmasına sebep olmaktadır. Meydan doku ve renk yönüyle değerlendirildiğinde, zemin döşemeleri düz yüzeyli algılanmıştır. Renk yönüyle ise meydanadaki yapıların doğal malzemesi olan sarı taş rengi ve meydanın zemin kaplaması kendi içinde bir renk bütünlüğü sağlamakta olup, bu durum görsel algıda bir renk etkisi vermemektedir.

Alanın verdiği mekân hissi ve fiziksel dokunun yönlendirici etkisi incelendiğinde ise, meydan güvenli fakat yönlendirici etkisi bulunmayan şekilde tanımlanmıştır. Alandaki fiziksel mekânı oluşturan öğelerin bir araya geliş kurguları ve oluşturdukları biçimsel yapı meydana net bir yönlendirme algısı oluşturmamaktadır. Meydan, her noktasından alanın tümünün kavranabilmesine olanak vermeyen biçimlenişte olduğundan negatif mekân olarak tanımlanmıştır.

İşitsel algının değerlendirilmesi ise hem sıfat çiftleri üzerinden hem de alanda yapılan gürültü ölçümlerinden yapılmıştır. Bu bağlamda, alanın işitsel karakteri gürültü olmayan sessiz nitelikte tanımlanmıştır. Bu bulgu alanda yapılan gürültü ölçümüyle de paralel bir sonuç vermektedir. Nitel gözlem ile alanın sessiz olarak tanımlanması, gürültü ölçümlerindeki gürültü düzeyine ilişkin nicel verilerle desteklenmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Gürültü ölçümleri ve ses kaynakları

	Piazza Bellini	Piazza Pretoria	Palermo Katedral Meydanı
Max dB(A)	64,7	70,7	67,8
Min dB(A)	54,5	61,2	63,8
Ses kaynakları	İnsan	İnsan, su, müzik	İnsan, trafik, çan

Piazza Bellini için hafta içi ve hafta sonu farklı günlerde ve saatlerde yapılan gürültü ölçümlerinde alandaki en yüksek gürültü düzeyi 64,7 dB (A), en düşük ise 54, 5 dB (A) olarak bulunmuştur. 65 dB(A) ve altı değerler kentsel çevrede gürültü düzeyi yüksek olmayan ve belirli sürelerde rahatsız edici etki olmadan kullanılabilen mekânlara işaret etmektedir. Bulunan bu değerler kentsel bir açık alan için gürültülü kabul edilmeyen aralıktadır. Gürültü düzeyi yüksek olmayan alanda yalnızca insan sesleri kaydedilmiş, bunun dışında farklı kaynaktan ses kaydedilmemiştir. Ses kaynağının sınırlı oluşu ve gürültü düzeyinin de yüksek olmayışı meydanın sessiz kimliğini oluşturmaktadır. İşitsel algıya yönelik değerlendirmede, alanın çevresinden gelen insan seslerinin ise yönlendirici etkiye sahip olduğu görülmüştür. Alanın biçimsel düzenlenişinde herhangi bir yönlendirici etki görülmemiş, fakat işitsel yönde, meydan çevresindeki seslerinin kullanıcıları yönlendirici etkisi olduğu görülmüştür.

Piazza Bellini için elde edilen Tablo 2'deki veriler değerlendirildiğinde, alanın tanımlanmasında belirtilen sıfatların tarihi çevre kimliğine ne derece etkisi olduğu da değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, meydana yapıların anıtsal ölçekli ve özgün nitelikli oluşu alandaki tarihi kimliği güçlendiren en önemli özelliklerden biridir. Diğer taraftan meydanın form ve ölçeği değerlendirildiğinde, meydanın dar ve geometrik olmayan bir biçimde olduğu ve bu özelliklerin tarihi mekân kimliğini kısmen güçlendirdiği şeklinde yorumlanmıştır. Alanın renk özellikleri ise, mekânın renksiz ve tek tip algılanmasına neden olmaktadır. Ancak bu durum tarihi çevre kimliği kapsamında değerlendirildiğinde tek renk etkisinin tarihi kimliği kısmen güçlendiren bir etki taşıdığı şeklinde değerlendirilmiştir. Alandaki işitsel kimliğin ise tarihi çevre algısına olumlu ya da olumsuz herhangi bir etkisi bulunamamıştır.

Piazza Pretoria'nın görsel ve işitsel algısına yönelik değerlendirme sonuçları Tablo 4'te verilmiştir. Aynı tabloda mekânı tanımlayan sıfatların tarihi çevre kimliğine etki dereceleri de yer almaktadır. Tablo 4'e göre Piazza Pretoria'nın görsel algısına yönelik değerlendirmede meydan; anıtsal ölçekli, özgün, sade, simetrik, doğrusal ve geometrik formlarda, dar ve renk etkisiz olarak tanımlanmıştır.

Tablo 4. Piazza Pretoria

SIFAT	Tarihi çevre kimliğine etkisi							SIFAT
	3	2	1	0	1	2	3	
Büyük / Anıtsal	x							Küçük
Sade			x					Karmaşık
Özgün	x							Sıradan
Simetrik		x						Asimetrik
Düz / Doğrusal		x						Eğrisel / Organik
Dar		x						Geniş
Geometrik		x						Amorf
Güvenli		x						Tedirgin edici
Pürüzlü					x			Düz
Yönlendirici					x			Etkisiz
Yeşil					x			Çorak
Renkli						x		Renk etkisiz
Pozitif		x						Negatif
İŞİTSEL ALGI								
Gürültülü			x					Sessiz
Yönlendirici			x					Etkisiz
Rahatlatıcı				x				Rahatsız edici

Meydandaki yapılar ve çeşme anıtsal ölçekli ve özgün tarihi yapılarıdır. Hem meydana yapılar hem de meydan formu simetrik ve geometriktir. Meydandaki yapıların ve meydanın ana odağı olan çeşmenin anıtsal ölçeklerine rağmen, meydan dar ve küçük ölçekli olarak algılanmaktadır. Doku ve renk yönüyle

değerlendirildiğinde, Piazza Bellini ile benzer bir algı vermektedir. Meydandaki renk kullanımı yapı malzemesi, döşemesi ve donatılarda renk etkisi oluşturmeyen etkidir.

Meydanın verdiği mekân hissi ve yönlendirici etkisi ise; güvenli fakat yönlendirici etkisi bulunmayan şekilde yorumlanmıştır. Meydan bir cepheden Piazza Bellini'ye diğer cephesinden ise Quattro Canti ve Via Vittoria Emanuele caddesine çıkmaktadır. Ancak meydanı çevreleyen ve meydana tam bir geometrik form oluşturan anıtsal yapılar, meydanın içindeki kullanıcıya içe kapalı çalışan, dışarı ile bağlantı aksları algılanamayan bir mekân algısı vermektedir. Dolayısıyla meydandaki fiziksel kurgunun ölçek, form ve bir araya geliş düzeni meydanda herhangi bir yönlendirici etki vermemektedir. Ancak, meydanın sahip olduğu net ve kapalı form, meydanın içe dönük çalışan bir karakter sergilemesi pozitif mekân olarak değerlendirilmiştir. Yalnızca meydanın odağında yer alan çeşme, meydanın odak noktası olarak görsel algıda ilk dikkat çeken fiziksel öğe olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meydanda yapılan gürültü ölçümlerinde Piazza Bellini'den daha yüksek bir gürültü düzeyi bulunmuştur (Tablo 3). Meydandaki işitsel algı değerlendirildiğinde ise, Piazza Pretoria için hafta içi ve hafta sonu farklı günlerde ve saatlerde yapılan ölçümlerde en yüksek gürültü düzeyi 70,7 dB (A), en düşük gürültü düzeyi ise 61,2 dB (A) olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değerler ile Piazza Bellini'den farklı olarak bu meydan gürültülü olarak değerlendirilmiştir. Bu durum nitel gözlemdeki bulgular ile de paralel veriler sunmaktadır. Meydandaki ana ses kaynakları insan sesleri, su sesi ve meydanın yakınından gelen müzik sesleri olarak kaydedilmiştir. Meydandaki görsel algımızda kullanıcıları meydanın herhangi bir noktasına yönlendirecek bir öğenin olmadığı görülmüştür. Görsel algıda yönlendirici herhangi bir işarete rastlanmamasına rağmen, alanın işitsel yönde yönlendirici seslere sahip olduğu görülmüştür. Meydan içindeki insan ve su sesleri gürültülü bir işitsel karakter ortaya koymaktadır. Fakat bu seslerin dışında meydandan duyulan Quattro Qanti'deki müzik ve kalabalık insan sesleri, meydandaki kullanıcıyı o alana yönlendiren bir etkiye sahiptir.

Piazza Pretoria için yapılan görsel ve işitsel değerlendirmenin tarihi çevre kimliğine etkisi değerlendirildiğinde ise, meydandaki yapıların, meydanın odağı olarak algılanan çeşmenin anıtsal ölçekli olmaları tarihi kimliğini oldukça güçlendiren en önemli görsel öğelerdir. Meydanın dar, geometrik ve simetrik yapısı ise tarihi çevre algısı oluşturan ve meydanın tarihi çevre kimliğine kısmen katkı sunan görsel öğeler olarak yorumlanmıştır. Meydanın doku ve renk karakteri ise alanın tarihi çevre kimliğine kısmen olumlu etki sunmaktadır. İşitsel karakterin tarihi çevre kimliği üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde, alanın gürültülü ve işitsel olarak kullanıcıları yönlendirici bir karaktere sahip olduğu fakat bu işitsel karakterin tarihi çevre kimliğiyle herhangi bir etkileşiminin olmadığı görülmüştür. Diğer yandan, meydandaki ses kaynakları (ses türleri) değerlendirildiğinde, meydanın tarihi kimliğinin en önemli öğesi olan çeşmeye ait su sesinin meydanın tarihi kimliğini yansıtan ve güçlendiren en önemli ses kaynağı olduğu görülmüştür.

Palermo Katedrali önündeki meydanın görsel ve işitsel algısına ilişkin bulgular ile seçilen sıfatların tarihi çevre kimliğine etki dereceleri Tablo 5'te verilmiştir. Palermo Katedrali Meydanı, anıtsal ölçekli, özgün, geniş, geometrik ve yeşil olarak tanımlanmıştır. Meydandaki katedral yapısı dışındaki yapılar orta ölçekli olarak değerlendirilmelerine rağmen, katedral yapısının meydanın kuzey cephesini tanımlayan ve en fazla algılanan anıtsal ölçeği, meydanın oldukça anıtsal ölçekli algılanmasına sebep olmaktadır. Meydanın formu ise son derece geometrik, geniş ve simetrik yapıdadır. Meydandaki yeşil alanların ve bitkisel öğelerin meydana kısmen renk etkisi verdiği ve bu elemanların düzenlenişinin meydandaki simetrik algıyı arttırdığı görülmüştür. Diğer iki meydandan farklı olarak bu meydana kullanıcıların yönelme algısı daha fazladır. Meydanın fiziksel biçimlenişinin hem daha geniş olması hem de ana cadde üzerinde konumlanması meydanın yönlendirici hissini arttırmaktadır. Meydan, bir cephesinde yapı ile diğer cephede yol aksı ile tanımlanarak belirgin ve her noktadan alanın kavranabildiği bir yapı oluşturmaktadır. Bu nedenle pozitif mekân olarak tanımlanmıştır.

Tablo 5. Palermo Katedral Meydanı

SIFAT	Tarihi çevre kimliğine etkisi							SIFAT
	3	2	1	0	1	2	3	
Büyük / Anıtsal	x							Küçük
Sade		x						Karmaşık
Özgün	x							Sıradan
Simetrik	x							Asimetrik
Düz / Doğrusal		x						Eğrisel / Organik
Dar						x		Geniş
Geometrik		x						Amorf
Güvenli		x						Tedirgin edici
Pürüzlü					x			Düz
Yönlendirici			x					Etkisiz
Yeşil			x					Çorak
Renkli					x			Renk etkisiz
Pozitif			x					Negatif
İŞİTSEL ALGI								
Gürültülü			x					Sessiz
Yönlendirici			x					Etkisiz
Rahatlatıcı				x				Rahatsız edici

Palermo Katedral Meydanı için hafta içi ve hafta sonu farklı günlerde ve saatlerde yapılan Tablo 3'te belirtilen gürültü ölçümlerine göre, alandaki en yüksek düzey 67,8 dB (A), en düşük düzey ise 63,8 dB (A) olarak bulunmuştur. Elde edilen nicel değerler ve nitel gözlem birlikte değerlendirildiğinde meydan, gürültülü ve yönlendirici olarak tanımlanmıştır. Meydandaki ana ses kaynakları insan sesleri, trafik sesleri ve çan sesi olan sembol ses olarak kaydedilmiştir. Bu sesler ve gürültü düzeyi meydanda kullanıcıya yönlendirici bir etki sağlamaktadır.

Görsel ve işitsel algıya yönelik özelliklerin tarihi çevre kimliğine etkisi incelendiğinde ise, anıtsal ölçeğin ve simetrisinin tarihi çevre kimliğini güçlendiren, meydanın geniş, geometrik oluşunun ise kısmen güçlendiren, yeşil etkinin ise herhangi bir etki sağlamayan nitelikte olduğu görülmüştür. İşitsel özelliklerin tarihi çevre kimliği üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde, alanın gürültülü ve seslerin yönlendirici etkiye sahip oluşunun tarihi kimliğe olumlu ya da olumsuz herhangi bir etkisi olmadığı, ancak, alanda gürültü oluşturan ses türlerinden trafik sesinin alanın tarihi kimliğini bozan ses türü olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla bu ses türü ortamdan uzaklaştırılması gereken ses türü olarak bulunmuştur. Alandaki sembol ses olan çan sesi ise alanın kimliğiyle örtüşen ve meydanın tarihi kimliği ile örtüşen ses türlerinden biri olarak yorumlanmıştır.

SONUÇ

Çalışma sonucunda her üç meydanın da anıtsal ölçekli olduğu ve bu özelliğin tarihi çevre algısını arttırdığı görülmüştür. Meydanların form, büyüklük ve simetri yönlerinde ise birbirlerinden farklı özellikler taşıdığı dolayısıyla farklı görsel algılar oluşturdukları görülmüştür. Meydanların üçünde de renk etkisiz bir algı ortaya çıkmıştır. Ancak meydanlar renksiz olarak algılansa da doğal taş renkleri alanların tarihi kimliğini güçlendiren nitelikte değerlendirilmiştir. Bu sonuç, bu alanlardaki renk kullanımlarının renk etkisiz fakat tarihi kimliği güçlendiren doğal malzeme renklerinde kullanılması gerekliliğini ifade etmektedir. Genel değerlendirmede ise, tarihi çevrelerde o çevrenin kimliğine özgü malzemelere dair renk kullanımlarının tarihi çevre algısını güçlendireceği, bu kapsamda tarihi çevre algısı ile malzeme ve renk kullanımı arasında güçlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmaktadır.

Meydanların görsel algılarında çoğunlukla yönlendirici fiziksel öğelere rastlanmamış, alandaki yönlendirme algısı işitsel algımız üzerinden sağlanmıştır. Meydanların görsel algısında özellikle Piazza Bellini ve Piazza Pretoria'nın fiziksel dokusunun dört tarafı kapalı ve anıtsal ölçekli oluşu, söz konusu alanları içe kapalı çalışan, dışarıya ile bağlantısı algılanamayan ve olduğundan dar algılanan mekânlar olarak algılatmaktadır. Piazza Bellini'nin Via Roma caddesine cephesi bulunmakla beraber bu kısımdaki açıklık meydana duran kullanıcının bulunduğu noktaya göre algılanmaktadır. Aksi istikametten meydana giren bir kullanıcının bu cephedeki açıklığı ve ana aksı algılama düzeyi düşüktür. Bunun nedeni olarak ise meydanın amorf formu ve yönlendirici fiziksel öğelere sahip olmayışı gösterilebilir. Buna karşın Palermo Katedral Meydanı ise geometrik formda hem yapılar hem de yol ile formu tanımlanmaktadır. Ancak bu net form tanımına rağmen bu meydanın yönlendirici etkisi ölçeğinin geniş olması ve yol aksı üzerinde olmasından dolayı daha fazla olarak yorumlanmıştır.

Bu durum kentsel mekânlara ilişkin genel değerlendirmede, meydan tasarımlarında dört tarafı kapalı meydanların kullanıcı hareketlerinde yönlendirici etki sağlamadığı, iki ya da üç tarafı kapalı olup bir ya da iki cephesinde açıklık bulunan meydanların ise kullanıcı hareketlerinde yönlendirici etki sağladığı sonucunu vermektedir. Ayrıca bu tür meydanların içe dönük çalışan meydanlardan daha geniş ölçekli algılandığı sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda çalışma alanındaki meydanların pozitif ya da negatif mekân olarak tanımlanmalarında farklılıklar bulunmakta ve bu özellik meydanların yönlendirici etkisine etki edebilmektedir. Her iki mekân tipi de tarihi çevre algısını kısmen güçlendirici etki taşıyabilmektedir. Ancak, pozitif mekân olarak tanımlanan iki meydandan birinin bu özelliğinin tarihi çevre algısı güçlendirici etki taşıması, diğerinde ise etkisiz olması, pozitif mekânı tanımlayan diğer öğelerin tarihi çevre algısında belirleyici unsurlar olduğunu göstermiştir.

Bu konudaki bulgular ile genel değerlendirme yapıldığında, negatif mekân türlerinin alanın okunabilirliğini zayıflatan karmaşık, düzensiz veya organik formlarda olabildiği görülmüştür. Pozitif mekân türlerinde ise mekânın kolay okunabilen daha düzenli yapıda geliştiği ancak, yönlendirici etkinin yalnızca bu özelliğe bağlı olmadığı görülmüştür. Meydanlardaki donatı elemanları, döşeme, bitkisel elemanların hem geometrik etki kazandıran hem de yönlendirici etki sağlayan öğeler olduğu görülmüştür.

Meydanların görsel algılarının tamamlayıcısı olan işitsel algının ise incelenen bu meydanlarda özellikle kullanıcı hareketlerinde yönlendirici etki sağladığı görülmüştür. Üç meydanın da oluşturdukları görsel algının kullanıcı hareketlerinde yönlendirici etki sağlamada yetersiz kaldığı, bu boşluğun kullanıcının alandaki işitsel algısıyla tamamlandığını göstermiştir. Diğer bir ifadeyle, meydanlardaki yönlendirici etki görsel algıdan çok işitsel algı üzerinden sağlanmaktadır. İşitsel algımız bu meydanlarda kullanıcıyı yönlendirmektedir. Bu durum hem değerlendirilen çalışma alanlarında hem de genel olarak tarihi çevrelerde ve diğer kentsel mekânlarda, kullanıcı hareketlerini yönlendirmede belirli yönelimler için işitsel düzenlemelerin yapılabileceğini göstermiştir. Bu kapsamda, işitsel özelliklerin mekânsal düzenlemelerde yönlendirici, uzaklaştırıcı, belirli bir kimliği güçlendirici özellikler ortaya çıkartabildiği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle kentsel mekân düzenlemelerinde fiziksel dokuda ortaya çıkan kimliğin desteklenmesinde, işitsel özelliklerin ele alınması gerektiği görülmektedir. Bu durum işitsel algının görsel algıyı ne kadar tamamlayıcı olduğunu ve yeri geldiğinde görsel olarak algılayamadığımız şeyleri işitsel verilerle tamamladığımızı göstermektedir. Çalışma alanlarındaki meydanlarda kaydedilen ses türlerinden trafik sesinin ortamdan uzaklaştırılması gereken ve tarihi kimliği bozan ses türü olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra meydanların tarihi ve işlevsel kimlikleriyle örtüşen sembol seslerin ise alandaki tarihi kimliği destekleyen ses türleri olduğu sonucu çıkmıştır.

Son olarak her tarihi çevrenin bulunduğu coğrafi, kültürel, mimari, dönemsel özellikler birbirinden farklı olabilmektedir. Bu nedenle tarihi çevrelerde yapılan düzenlemelerin genel kurallar ile birlikte her alanın özgün kimliğinin kullanıcı algısında karşılık bulduğu ve sürdürüldüğü düzenlemeler gerekmektedir. Bu bağlamda, çalışmada kullanılan yöntem ile tarihi kentsel çevrelerde görsel ve işitsel algının tanımlanmasının ve bu özelliklerin tarihi çevre algısı oluşturmada ne derece etkin olduğunun

tespit edilmesi, tarihi çevrelerin sürdürülebilirlikleri için önem taşımaktadır. Bu yöntemin tarihi çevrelerle ilgili düzenlemelerde farklı örneklem büyüklüklerinde uygulanabileceği sonucuna varılmıştır. Tarihi çevrelerde yapılacak olan görsel ve işitsel düzenlemeler bu veriler doğrultusunda yapıldığında, söz konusu alanların tarihi kimliklerini güçlendiren düzenlemelerin tercih edilmesine olanak sağlanmakta, diğer yandan tarihi kimliği bozan görsel ve işitsel unsurların alandan temizlenmesine yönelik düzenlemelere de altlık sağlanabilmektedir. Kent içindeki tarihi alanlar 'tarihi' kimlikleriyle beraber aynı zamanda birer kentsel mekân olduğundan zaman içerisinde değişimlerin yaşanabildiği alanlardır. Bu sebeple, tarihi kentsel mekânlarda hangi fiziksel ve işitsel öğelerin korunması ya da uzaklaştırılması gerektiği fiziksel biçimlerin değiştiği süreçlerde önem taşımaktadır. Ayrıca, mekân algısına yönelik yapılan genel çalışmalardan farklı olarak 'tarihi çevre algısı' özelinde çıktılar elde edilmesi ve morfolojik özelliklerin oluşturdukları algı kapsamında değerlendirilmesi kentsel morfoloji ve mekân algısı arasında bağlantı kurmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acking, C. A. & Küller, H. (1972). *The perception of an interior as a function of its colour*. Ergonomics. 15(6):645-54, <https://doi.org/10.1080/00140137208924465>.
- Anonim. (t.y.). *An old map of Palermo*. https://www.123rf.com/photo_14986616_an-old-map-of-palermo-the-main-town-in-sicily-the-map-may-approximately-dated-to-the-first-half-of.html.
- A.Ü. (2023). *Gürültü Kirliliği*. Açık ders notları, Ankara Üniversitesi. Erişim tarihi: 07.10.2023.
- Akın Güler, G. & Özçevik Bilen A. (2023). *Kent gürültüsüne işitsel peyzaj yaklaşımı ile bir bakış: kentin sesini dinle, kendi sesini beste* Eskişehir. Kent Akademisi Dergisi, 16(1):477-495.
- Akman, K. (2020). *Kent meydanlarının önemi ve değişen işlevi*. Akademik Düşünce Dergisi, Sayı:1, Bahar 2020, ISSN: 2687-6124.
- Akyıldız, N. A. (2020). *Kentleşme ve Kentsel Gelişim Bağlamında Açık Kamusal Alanların Sürdürülebilir Kentler Açısından Değeri*. Milli Folklor, 16(125), 188-201.
- Akyıldız, N. A. (2021). *Geleneksel Kırsal Yerleşimlerde Sosyo-Kültürel Değişimin Mekâna Yansımaları: Malatya/Darende Günpınar Yerleşimi Örneği*. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 9(29), 84-99.
- Aydıntan, E. (2001). *Yüzey Kaplama Malzemelerinin İç Mekân Algısına Anlamsal Boyutta Etkisi Üzerine Deneysel Bir Çalışma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı].
- Aykılıç, B. (2015). *Kentsel mekânlar olarak meydanlar*. [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü].
- Britannica. (t.y.). *Palermo*. <https://www.britannica.com/place/Palermo>.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranışı*. Remzi Kitapevi.
- Çevre ve Orman Bakanlığı. (2010). *Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği*.
- Di Pasquale, E. (2014). *Il giro della Sicilia in 501 luoghi*. Newton Compton Editori.
- Eldem, N. (1991). *Mekân Örgütlemesi Dersinden Birkaç Kesit*. Dekorasyon, no:6, 102-103.

Erkan, N. Ç. (2002). *Kastamonu Örneğinde Anadolu Kenti İmaj Öğeleri ve Değişim Süreci*. [Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü].

Gehl, J. (1987). *Life Between Buildings: Using Public Space*. Van Nostrand Reinhold Company.

Gezer, H. (2012). *Mekânı Kavrama Sürecinde Algılama Bileşenleri*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(21):1-10.

Google maps. (2023). *Palermo City*. <http://www.google.com/maps/Palermo>.

Hall, E. T. (1966). *The Hidden Dimension*, Doubleday.

Hasol, D. (1999). *Mimari İzlenimler*. Yem Yayınları.

Işık, O. (1994). *Mekânın Politikleşmesi, Politikanın Mekansallaşması*. Toplum ve Bilim. Sayı: 64-64 Güz/Kış, ss.7-38. Birikim Yayıncılık.

İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, algı, iletişim*. Beykent Üniversitesi Yayınevi.

Kaya, İ. (2014). *Coğrafi Düşüncede Mekân Tartışmaları*. Düşünme Dergisi/Journal of Thinking. Sayı:4.

Krier, R. (1979). *Urban Space*. Academy Editions.

Kurdoğlu, B. Ç. & Üstün Topal, T. (2017). Aydınlatılmış kent parklarının kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi: Meydan parkı ve Atapark örnekleri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. 18(2):1–15, <https://doi.org/10.17474/artvinofd.289510>.

Kürkçüoğlu, E. (2009). *Kentsel açık mekânlarda yapay su elemanı tasarım ilkelerinin mekânsal algı ve çevre psikolojisi bağlamında irdelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü].

Kürkçüoğlu, E. & Ocağcı, M. (2015). *Kentsel Dokuda Mekânsal Yönelme Üzerine Bir Algı-Davranış Çalışması: Kadıköy Çarşı Bölgesi*. Megaron Journal. 10(3):365-388.

Lang, J. (1987). *Creating Architectural Theory*. Van Nostrand Reinhold Company.

Lynch, K. (1960) *The Image of the City*. The MIT Press.

Manav, B. (2015). *Renk-Anlam-Mekân İlişkisi*. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC, July 2015 Volume 5 Issue 3.

Nishimura, A. & Hiramatsu, K. (2009). The Significance of Participation and Initiative of Local Residents in Soundscape Design. *Internoise*.

Özçevik, A. & Yüksel Can, Z. (2013). İşitsel Peyzaj Kavramı ve Kentsel Akustik Konfora Katkısı. *Mimarlık Dergisi*, 370.

Porter, T. (1979). *How Architects Visualize*. Studio Vista.

Ringas, D., Christopoulou, E. & Stefanidakis, M. (2011). *Urban Memory in Space and Time*. Styliaras, G., Koukopoulos D., Lazarinis, F. (Eds.) Handbook of Research on Technologies and Cultural Heritage. Information Science Reference.

Schafer M. (1969) *The New Soundscape*, Vienna, Universal Edition.

Semiz Sedef, N. & Yurttaş, N. B. (2018). *Mekânsal Algı Kavramı ve İç Mekân İlişkisi*. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi. Kapodakyo/Nevşehir, s.23.

Sitte, C. (1945). *The Art of Building Cities*. Van Nostrand Reinhold Company.

Tiesdell, S., Oc, T. & Heath, T. (1996). *Revitalizing Historic Urban Quartes*. Architectural Press.

Trancik, R. (1986) *Finding Lost Space: Theories of Urban Design*. Van Nostrand Reinhold Company.

World Population Review. (t.y). *Palermo Population 2023*. <https://worldpopulationreview.com/world>.